

TÁBOR INTERNOVANÝCH V ZLATÝCH MORAVCIACH V ROKU 1921

DOMINIK ŠABO

ŠABO, D.: Internment camp in Zlaté Moravce in 1921. *Vojenská história*, 2, 16, 2012, pp 181-186, Bratislava.

The author of this short material focuses on the functioning of the internment camp in Zlaté Moravce in 1921, claiming that the camp's short existence was, undoubtedly, associated with the political situation ensuing shortly after the establishment of the Czechoslovak Republic. In spite of the Slovak Soviet Republic's short existence, the Bolshevik ideas continued to be spread, and southern and southeastern Slovakia became the breeding ground for people promoting such ideas. Therefore, in October 1921, based on a directive of the Czechoslovak President with Full Power for Administration of Slovakia, Martin Mičura, a camp for so-called 'politically suspicious individuals' was set up on the premises of the former prison. The internment camp was operational only for a short time from 26 October to 26 November 1921, with a total capacity of 60 interned people. The placement of the camp in this town was initiated by the minister himself, who had previously worked as the zupan of the Tekov region in the years 1919 – 1920, and so he was well acquainted with the local conditions. *Military history. Slovakia. Interwar period. Internment camp in Zlaté Moravce in 1921.*

Na konci prvej svetovej vojny zavládla v Európe zložitá medzinárodná situácia, ktorá nahrávala vzniku ľavicovo ale aj pravicovo orientovaných skupín. Šírenie bolševických myšlienok zasiahlo i krajiny ako Maďarsko, Rakúsko, ale aj Československo (ČSR), čiže štáty, ktoré vznikli na troskách Rakúsko-uhorskej monarchie. V marci 1919 prevzali moc v Maďarsku maďarskí bolševici vedení Béloom Kúnom, v júni 1919 bola na území Slovenska, v Prešove vyhlásená Slovenská republika rád a v Rakúsku sa málopočetná, no radikálna ľavica pokúšala získať moc, avšak niekoľkokrát chystaný i avizovaný pokus o prevrat sa neuskutočnil.¹

Napriek krátkej existencii Slovenskej republiky rád sa bolševické myšlienky šírili aj naďalej a južné a juhovýchodné územie Slovenska sa stalo živnou pôdou pre ľudí, ktorí tieto myšlienky podporovali. Preto sa na základe prípisu ministra ČSR s plnou mocou pre správu Slovenska, Martina Mičuru, č. 9821/1921 z 25. októbra 1921 zriadil v Zlatých Moravciach, v bývalej väznici zrušenej sedrie tábor určený pre tzv. „politicky podozrivých ľudí“. Fun-

¹ Pozri KOVÁČ, Dušan. Medzinárodné súvislosti bolševického vpádu na Slovensko.

In DEÁK, Ladislav (zost.): *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 (Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14.- 15. 6. 1994)*. Martin : Matica slovenská, 1995, s. 56-63.

goval veľmi krátko, od 26. októbra do 26. novembra 1921, jeho kapacita bola 60 ľudí a celkový počet umiestnených tu dosiahol číslo 51, medzi ktorými sa nachádzala aj jedna žena Mária Aladi. Dňa 28. októbra 1921 sa upovedomili príslušné úrady v Bratislave, že tábor je týmto dňom zariadený, celý sú jednoduché, ale čisté. Podľa prípisu z Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska sa riadenia a správy mal ujať četnícky dôstojník, ktorý sa našiel v okresnom četníckom veliteľovi v Zlatých Moravciach npor. Mandovi. Veliteľom strážneho mužstva sa stal stržm. Jozef Kárník preložený z četníckej stanice Topolčianky. Na činnosť internačného tábora sa poskytla suma 20 000 korún a do tábora sa internovali len tie osoby, o ktorých rozhodlo ministerstvo alebo župné úrady a o každej osobe, či už prijatej alebo prepustenej, sa malo podať ihneď hlásenie, ako to stanovovalo nariadenie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska č. 10362/1921 a 9875/1921.² Potrebné vybavenie šesťdesiatich slamníkov, vankúšov, prikrývok a štyridsiatich piatich šálok sa žiadalo z vojenského skladišťa v Banskej Bystrici. Väzenský poriadok pre internovaných určoval budíček na 7,00 h, okrem chorých, medzi 7,00 h – 8,00 h bol určený čas na upratanie si väzenskej miestnosti, ranná hygiena a raňajky. Od 8,00 h – 9,30 h bola povolená prechádzka, o 10,00 h bola naplánovaná prehliadka chorých. Akékoľvek žiadosti a sťažnosti internovaných mali byť podávané na 11,30 h, o 12,00 h bol naplánovaný obed, medzi 14,00 h a 15,30 h bola určená druhá prechádzka. Na 18,00 h sa stanovila večera a o 21,00 h bola večierka. Akékoľvek neuposlušnosť malo byť prísne potrestané. O presnom spôsobe potrestania sa však už nedozvedáme. Zaujímavým povolením vo väzenskom poriadku bolo, že internovaní sa mohli zúčastniť svätej omše v kaplnke zlatomoravského tábora. Akákoľvek pošta, ktorú chceli internovaní poslať, bola dovolená, ale podliehala cenzúre.

Dňa 26. októbra 1921 bolo do bývalej sedriálnej väznice v Zlatých Moravciach privezených prvých 8 väzňov³ z policajného riaditeľstva v Bratislave. Azda najznámejšou osobou, ktorá strávila 10 dní vo väzení v Zlatých Moravciach, bol politik, neskorší predseda vlády za tzv. Slovenského štátu Vojtech Tuka a Ján Tobler československý politik, poslanec Národného shromáždění republiky Československé za Maďarsko-nemeckú kresťansko-socialistickú stranu. Po roku 1918 sa angažoval v politike v Bratislave a písal pre *Presburger Tagblatt*.⁴ Zachované archívne pramene fondu tábora internovaných v Zlatých Moravciach sa obmedzili pri mene Vojtech Tuka, ako aj Ján Tobler na základné osobné údaje. Ako dôvod zatknutia sa uvádza, že sú politicky podozriví, ďalej sa uvádza dátum dodania, prepustenia a kto povolil prepustenie zo Zlatých Moraviec. Prepustenie V. Tuku zo Zlatých Moraviec sa uskutočnilo až na zásah Andreja Hlinku a Floriána Tománka.⁵ Ďalšími známymi osobami, ktoré sa dostali do internačného tábora, boli napr. Ludvík Szapanos, ktorý patril medzi členov bratislavskej organizácie kresťansko-socialistickej strany spolu s Gyulom Keiserom, hlavným organizátorom štrajku poštových zamestnancov v Bratislave vo februári 1919. Známou osobou bol aj kňaz a takisto predstaviteľ kresťansko-socialistickej strany

² Štátny archív Nitra (ďalej ŠAN), f. *Tábor internovaných v Zlatých Moravciach*, 1921.

³ Pozri priloženú tabuľku.

⁴ Slovenský biografický slovník, VI. zväzok, T-Ž, heslo Ján Tobler, Matica slovenská : 1994, s. 80. Pozri aj LIPTÁK, Ľubomír (zost.). *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 150-158.

⁵ HERTEL, Maroš. *Činnosť profesora Vojtecha Tuku pred jeho vstupom do Slovenskej ľudovej strany roku 1922*. In *Historický časopis*, 2002, roč. 50, č. 2, s. 279.

Peter Haverla⁶, ktorý pôsobil v bratislavskom Blumentáli, a do Zlatých Moraviec sa dostal 4. novembra 1921 a pobudol tu do 21. novembra. Dôvod na jeho internáciu podľa bratislavského policajného riaditeľstva sa obmedzil na informáciu, že je politicky podozrivý. Internovaným bol aj Zoltán Tornallyay⁷, ktorý sa narodil v Tornali a neskôr sa preslávil ako známy architekt. Jeho internovanie trvalo 9 dní a ako dôvod zo županského úradu v Rimavskej Sobote sa uviedlo, že je politicky podozrivý, pretože organizoval irendentu a 16. októbra 1921 odišiel do Budapešti, z ktorej sa vrátil 24. októbra. Županský úrad v Levoči považoval za politicky podozrivého aj bývalého župana Tibora Mariassyho⁸, ktorý bol v Zlatých Moravciach od 2. novembra do 16. novembra 1921. Medzi internovanými sa objavili aj napr. bývalý hlavný župný notár v Bratislave Ján Bartaľ, plukovník, ale už na penzii, Béla Barna alebo žurnalista Dezider Vertesi. Do väzenia sa okrem politicky podozrivých ľudí z územia Slovenska dostali aj ľudia z územia Nemecka, Maďarska, Ukrajiny, Poľska a Srbska. Najdlhšie internovaným väzňom v Zlatých Moravciach bol J. Tobler narodený v Soproni, ale v tom čase bývajúcí v Bratislave. Jeho internovanie trvalo od 26. októbra 1921 do 22. novembra 1921, teda 27 dní. Naopak, najkratšie internovaným bol 60-ročný Ludvík Szilagyí, ktorý bol aj zároveň najstarším internovaným v Zlatých Moravciach. Naopak, najmladším väzňom sa stal 21-ročný Nikolai Rakovszky, narodený v Budapešti, ale bývajúcí v tom čase vo Veľkej Štiavici (dnes Liptovská Štiavnica). Najčastejší dôvod, ktorý sa udával pri internovaných osobách, bol ten, že sú politicky podozrivé alebo sa dôvod rozšíril o ich správanie, ktoré je nebezpečné pre štát. Napríklad pri Farkasovi Kovacsovi sa píše, že agitoval za odtrhnutie Gemerskej župy a podporoval návrat dynastie Habsburgovcov na trón. Poliak David Grúnes bol zase zadržaný v Kežmarku, bol bez zamestnania a bol označený ako komunista a nebezpečný živel. Nespokojnosť väzňov s internovaním v Zlatých Moravciach vyvrcholila ich sťažnosťou, v ktorej poukazovali na zlé hygienické podmienky vo väzení, na cenzúru korešpondencie, ako aj kontrolu došlých návštev. Dňa 4. novembra 1921 policajné riaditeľstvo adresovalo veliteľstvu tábora internovaných odpoveď, o ktorej majú upovedomiť aj väzňa R. Grünembergera. V správe sa píše, že na základe vyjadrenia župného lekára v Zlatých Moravciach sú zdravotné pomery vyhovujúce, ale napriek tomu budú do internačného tábora poslané osoby, ktoré túto skutočnosť ešte preveria. Možnosť

⁶ Peter Haverla – *18. júla 1892 v Trnave – †1. marca 1924, študoval v Trnave a Budapešti, za kňaza bol vysvätený 6. decembra 1914 v Ostrihome. Kaplánom bol v Seredi a ako kňaz pôsobil v bratislavskom Blumentáli. In Blumentál, 2008, roč. 19, č. 10, s. 4. Vo fonde tábora internovaných v Zlatých Moravciach má Peter Haverla uvedený dátum narodenia 28. júla 1892.

⁷ Zoltán Tornallyay – *20. decembra 1882 v Tornali – †18. októbra 1946 v Tornali, architektúru študoval na budapeštianskej technike, spočiatku pôsobil v Budapešti, neskôr v rodnej Tornali. Je radený medzi architektov Kósovho okruhu, ktorí transformovali vzory britského Arts and Crafts hnutia do domácej stavebnej tradície. Spolu s K. Kósom realizoval v Budapešti jedno zo svojich najlepších diel - bytový dom vo Wekerleho kolónii. V Tornali navrhol vtedajšie budovy Mestského úradu a Okresného úradu. In DULLA, Matúš-MORAVČÍKOVÁ, Henrieta. *Architektúra Slovenska v 20. storočí*. Bratislava : Vydavateľstvo SLOVART, 2002, s. 73 a 478. Podrobnejšie o živote Z. Tornallyaya pozri: GALO, Vilmos. *Tornallyay Zoltán, az építész és közéleti ember*. In Gómörörszág (az észak magyar peremvidék fóruma), 2005, VI. évfolyam, 2. szám, s. 28-39.

⁸ Tibor Mariassy – *19. marca 1876 v Košiciach – † 28. januára 1932 v Levoči, posledný spišský župan v Rakúsko-Uhorsku. Stál aj na čele župnej maďarskej národnej rady vytvorenej 16. novembra 1918. V roku 1919 sa protestným listom ohradil proti začleneniu Spiša do ČSR. Pozri In MÁRIÁSSY, Peter. *X storočí rodu Máriássy*. Košice : Harlequin, 2006, s. 73. CHALUPECKÝ, Ivan. *Dejiny Levoče 2*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 216 a 219.

preloženia internovaných do zámku v Topolčiankach sa zamietla. Výnimočnou situáciou, zapísanou v protokole fondu internovaných, je informácia, že Ondrej Tötössy začal držať hladovku, o ktorej bolo upovedomené Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska. Posledným internovaným, ktorého priviezli do internačného tábora 8. novembra 1921, bol Ludvík Szilagyí.

Krátka existencia internačného tábora v Zlatých Moravciach nepochybne súvisí s politickou situáciou, ktorá zavládla krátko po vzniku ČSR. Domnievame sa, že situovanie tábora do tohto mestečka na rieke Žitava inicioval minister s plnou mocou pre správu Slovenska Martin Mičura z dôvodu, že v rokoch 1919 – 1920⁹ tu pôsobil ako tekovský župan, a teda dobre poznal miestne pomery. Funkcia internačného tábora sa skončila odchodom posledného internovaného dňa 26. novembra 1921. Väčšina internovaných zo Zlatých Moraviec sa previezla do príslušnej župy, z ktorej pochádzali alebo v nej boli zadržaní. Nepriatelia vzniknutej ČSR zostali však naďalej pod drobnohľadom, o čom svedčí evidencia podozrivých osôb vypracovaná v roku 1922 napr. Tekovskou župou. Zoznam zo Zlatomoravského slúžnovského okresu určil štyri podozrivé osoby, ale z Levického okresu ich bolo zapísaných až štrnásť.¹⁰

Zoznam internovaných v táboch v Zlatých Moravciach v roku 1921

Porad. číslo	Meno a priezvisko internovaného	Dátum internovania do tábora	Dátum odchodu z tábora
1.	Ján Tobler	26.10.1921	22.11.1921
2.	Vojtech Tuka	26.10.1921	4.11.1921
3.	Ludvík Szapanos	26.10.1921	11.11.1921
4.	Gyula Keiser	26.10.1921	4.11.1921
5.	Ján Bartál	26.10.1921	4.11.1921
6.	Andor Lipszký	26.10.1921	4.11.1921
7.	Rudolf Grünenberger	26.10.1921	16.11.1921
8.	Nikolai Rakovszky	26.10.1921	20.11.1921
9.	Vojtech Hackenberger	27.10.1921	16.11.1921
10.	Ján Máza	27.10.1921	15.11.1921
11.	Julius Zsazy	27.10.1921	4.11.1921
12.	Oddillo Hornyák	27.10.1921	4.11.1921
13.	Desider Vertesi	27.10.1921	21.11.1921
14.	Elemér Racskovich	29.10.1921	15.11.1921
15.	Aladár Remenyik	30.10.1921	21.11.1921
16.	Béla Heinzelmann	30.10.1921	21.11.1921
17.	Vojtech Soltés	30.10.1921	21.11.1921
18.	Julius Bocko	30.10.1921	16.11.1921

⁹ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu (1918-1939)*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2004, príloha č. 25 (Prvú československú županú 1918-1919), s. 610.

¹⁰ŠAN, f. *Tekovská župa, prezidiálne spisy 1921*, Evidencia význačnejších prívržencov a nepriateľov režimu v župe, spis č. 1996, šk. č. 16.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

19.	Géza Eröss	30.10.1921	16.11.1921
20.	Aurel Gróf	30.10.1921	4.11.1921
21.	Ludvíg Rákossy	30.10.1921	21.11.1921
22.	Zoltán Sontag	30.10.1921	11.11.1921
23.	Dezider Tornalyay	30.10.1921	11.11.1921
24.	Béla Barna	30.10.1921	4.11.1921
25.	Ján Dusza	30.10.1921	11.11.1921
26.	Josef Klein	1.11.1921	15.11.1921
27.	Ignác Hofer	1.11.1921	15.11.1921
28.	David Grünes	1.11.1921	15.11.1921
29.	Eduard Iaszvinský	1.11.1921	15.11.1921
30.	Hricko Tunofiovicz Žukovský	1.11.1921	15.11.1921
31.	Josef Tomcsanyi	2.11.1921	26.11.1921
32.	Ondrej Julius Tötössy	2.11.1921	21.11.1921
33.	Farkas Kovacs	2.11.1921	16.11.1921
34.	Fehér Balthasar	2.11.1921	16.11.1921
35.	Vojtech Szojka	2.11.1921	10.11.1921
36.	Marie Aladi	2.11.1921	22.11.1921
37.	Fedor Mikuláš	2.11.1921	6.11.1921
38.	Tibor Mariassy	2.11.1921	16.11.1921
39.	Zoltán Tornalyay	2.11.1921	11.11.1921
40.	Ondrej Lukács	2.11.1921	9.11.1921
41.	Mikša Weisberger	2.11.1921	15.11.1921
42.	Artur Vieganot	2.11.1921	16.11.1921
43.	Štefan Dönöj (Dörnöj)	2.11.1921	15.11.1921
44.	Matej Szakal	2.11.1921	6.11.1921
45.	Anton Szabadoš	1.11.1921	15.11.1921
46.	Hugo Holesch	3.11.1921	21.11.1921
47.	Juraj Mihalík	3.11.1921	15.11.1921
48.	Koloman Scholz	4.11.1921	16.11.1921
49.	Peter Haverla	4.11.1921	21.11.1921
50.	Karol Loffaj	5.11.1921	15.11.1921
51.	Ludvík Szilagyí*	8.11.1921	8.11.1921

*Meno je prečiarknuté

Zošíť so zoznamom internovaných v Zlatých Moravciach

Zdroj: ŠA Nitra, f. Tábor internovaných v Zlatých Moravciach, 1921